

Etnopolitika ir ją sąlygojantys veiksniai

KĘSTUTIS TRAKŠELYS

Klaipėdos universiteto Regioninės politikos ir planavimo institutas, Minijos g. 153, LT-93185 Klaipėda

El. paštas: kestutistrak@gmail.com

Straipsnyje aptariamas ypač aktualus ir pas mus retai nagrinėjamas fenomenas – etnopolitika. Tuo tarpu mūsų artimiausi kaimynai vykdomai etnopolitikai skiria labai daug reikšmės ir mokslinių studijų. Ši tema pasidarė aktuali Lietuvai įstojus į ES ir euroatlantines organizacijas. Esame nedidelė tauta, tad mums svarbu atlaikyti ir įveikti globalizacijos iššūkius.

Raktažodžiai: etniškumas, etnopolitika, nacionalizmas, tauta

ĮVADAS

Pasauliniai procesai ir valstybių santykiai darosi globaliniai. Pasaulinės bendrojo pobūdžio ir specializuotosios organizacijos, daugiašalės derybos, „informacinės visuomenės“ atsiradimas, didėjanti ekonominė priklausomybė ir besiformuojanti pasaulinė rinka su mažinamais barjerais, ekologinių, demografinių problemų globalinis pobūdis – visa tai gali kelti abejonių etnopolitikos svarba. Jeigu toks žmonijos vystymasis pakeis dabar vyraujančius identitetus ir jų tvarką, o tai bent iš pirmo žvilgsnio gana tikėtina, nacionalizmo ir tautiškumo epocha gali virsti, pavyzdžiui, internacionalizmo ar kosmopolitizmo laikmečiu. Žmonijos vystymasis vėčia svarstyti įvairių reiškinių ir neabejotinai etnopolitikos, kaip vieno būdingiausių dabartinės visuomenės fenomenų, perspektyvas. Artikuluojama kartu su nacionalinės valstybės susikūrimu etnopolitika turi keistis ar išnykti kartu su tautinėmis valstybėmis, keičiantis valstybių ir jų sąveikų pobūdžiui pasaulinėje sistemoje. Esminė nacionalinių valstybių problema yra tai, kad pasaulyje nėra nei vienos valstybės, kuri būtų tik vienos etninės bendrijos valdymo aparatas. Kiekvienoje nacionalinėje valstybėje yra daugiau ar mažiau etninių grupių, tarp kurių vyrauja patys įvairiausi santykiai. Valstybė arba visuomenė, kurią sudaro kelios etninės grupės, yra vadinamos pliuralistinėmis. Visos modernios visuomenės yra pliuralistinės ir jose dažnai išskyla tautinių (etninių) mažumų problema. Visose nacionalinėse valstybėse reikšmingiausiomis bendrijomis dažniausiai laikomos tos, kurios kultūros pagrindu susiformavo valstybė.

Modernizacijos tendencija kėlė vilčių, kad atsiras pasaulinė visuomenė, kurioje tautinis identitetas virs vienu pasauliniu identitetu. Buvo įvardijamos dvi galimybės: visuotinė modernizacija ir švietimo išplitimas sumažins nacionalinės valdžios patrauklumą; perėjus prie visiškai industrializuotos visuomenės bus įgyvendinti nacionalizmo tikslai, todėl tautinis identitetas išvis išnyks, arba taps technine ideologija. Vis dėlto kol kas tautinė valdžia neišnyko ir tam tikrais atvejais net sustiprėjo.

Patrauklumas nesumažėjo dėl modernizacijos. Šie procesai vyksta netolygiai, todėl atsiranda pavojus, kad nevienodai pasiskirstę ištekliai sukels nepasitenkinimą tarp mažiau „privilegijuotų rajonų“. Dar viena proga identifikuoti save su tam tikra etnine grupe yra kova dėl ribotų išteklių su kitomis panašiomis grupėmis, kurios iki tol buvo labiau izoliuotos. Kaip nurodo E. Gellneris (1996), „modernizacijos banga, užliedama pasaulį, užtikrina, kad kone kiekvienas vienu ar kitu metu turės pagrindo jaustis, jog su juo elgiamasi neteisingai ir jog jis

gali identifikuoti kaltininkus kaip kitos „tautybės“ žmones. Jeigu jis gali ir pakankamai aukščiau identifikuoti kaip žmones, tos pačios „tautybės“ kaip ir jis pats, gimsta nacionalizmas“. Todėl industrializavimas tik paskatina palaikyti ir kurti nacionalinę valdžią.

Nacionalinė valstybė, taip pat jos vykdoma etnopolitika industrializuotame pasaulyje iškyla ir kaip besikuriančios ekonomikos proteguotojos. Suprantama, kad nacionalinė valdžia nėra vien etnokultūros bei tautos etnoso globėja. Jai kur kas dažniau tenka būti ekonomikos saugotoja, ypač kai jai tenka plėtoti savo ekonomiką, kuriant savo tautą iš vieno etninio gyventojų sluoksnio, taigi stengiantis atsisakyti specializacijos ir priklausomybės nuo didžiųjų šalių. Iš patirties žinoma, jog ekonominė priklausomybė turi tiesioginę įtaką ir faktinę valstybės priklausomybę. Puikiai matyti, kaip didžiosios valstybės bando savo santykius su mažesnėmis kaimynėmis susieti ekonominiais interesais.

Modernizacijos procesai pakeitė ne tik ekonominę, bet ir politinę valstybės vietą pasaulinėje sistemoje, tačiau ir čia nesumažino nacionalinės valdžios reikšmės. Matyti, jog daugelyje sričių valstybės gali pareikšti savo nuomonę. Tai užtikrina ir įvairios tarptautinės organizacijos (ES, NATO, JTO ir kt.). Kiek į tas nuomones reaguojama – kitas klausimas. Valstybių santykiai tapo kur kas globališkesni, tačiau jos – tegu ne visos, o dažniausiai tik didžiosios – liko pagrindiniais sistemos veikėjais. Todėl nacionalistinės ambicijos nebuvo pakeistos platesnio masto identitetais, o atvirkiščiau, pačios išsiplėtė. Dažnas reiškinys ne tik Europos, bet ir Azijos šalyse, kada piliečiai yra nepatenkinti savo valstybės valdymu, valdžios paklusnumu didžiosioms kaimynėms bei jos vykdoma politika, sukyla ir keičia valdžią į tą, kuri atstovaus tautos interesams.

Tad kiekviena tauta, norėdama išlaikyti savo identitetą, laisvę bei kultūrą ir atsispirti tautų suniveliavimui, visas pastangas ir viltis deda į etnopolitiką. Šiuolaikinio pasaulio politiniame žemėlapyje matyti per 200 valstybių. Tad natūralu, kad kiekviena valstybė, norėdama išlikti ir gerai gyventi, privalo konkuruoti bei vykdyti šiuolaikinę ir racionalią etnopolitiką. Žinoma, konkrečios valdžios vykdoma politika negali būti autonomiška ir atitverta nuo pasaulyje vykstančių reiškinų „kinų siena“. Jau M. Vėberis (Norkus 2003) sakė, kad kiekviena vykdoma politika yra „tvirtai prižiūta“ prie egzistavimo pasaulyje sąlygų ir prie galios bei jos panaudojimo „objektyvaus pragmatizmo“, tvirtai prižiūta prie tautos etnokultūros, papročių, nes kaip tik tautinis mentalitetas, kultūra ir sąlygoja vykdomą politiką.

Etnopolitikos tema Lietuvoje plačiai nenagrinėta. Senesniuose literatūros šaltiniuose nepavyko rasti medžiagos šia tema. Tačiau po įstojimo į euroatlantines organizacijas šia tema ir pas mus imta pakankamai daug diskutuoti bei rašyti. Žinoma, pirmiausia šią temą nagrinėja politologai. Nemažai naudingos medžiagos pateikia Vilniaus universiteto politinių santykių institutas. Savo darbe naudosis M. Romerio, V. Pugačiausko, G. Vitkaus, A. Kulakausko, A. Ramonaitės, N. Statkaus, R. Grigo ir kt. mintis.

Keista, bet reikia pripažinti, jog daugiausia mano tyrinėjama tema medžiagos pateikia mūsų artimiausi kaimynai – latviai ir rusai. Rusiškos ir latviškos literatūros šiuo klausimu yra mūsų knyguose, jų internetiniuose puslapiuose. Manau, kad jų patirtimi galime pasinaudoti. Kiekvienos valstybės pagrindinis tikslas – kokybiška egzistencija ir išlikimas, o tai kaip tik ir turi užtikrinti valstybės vykdoma etnopolitika.

Darbo tikslas – išnagrinėti etnopolitikos fenomeną ir veiksnius, kurie turi tiesioginę įtaką jos kryptingumui ir savarankiškumui.

Tyrimo objektas – etnopolitika ir jos pobūdis.

ETNINIAI REIŠKINIAI IR PROCESAI

Šiuolaikiniame globalizacijos, modernizacijos ir suvienodėjimo pasaulyje iškyla tautinio identiteto bei tautos unikalumo grėsmė. Tad vykdoma politika turi užtikrinti mūsų, kaip suverenios ir laisvos tautos, išlikimą. Ar mūsų vyriausybės vykdoma politika gebės įveikti tokius šiandienos iššūkius, kaip globalizacija, migracija, kosmopolitizmas, lobizmas, ekonominė priklausomybė, ir apginti tautos interesus? Ar išsaugosime savo tautiškumą, savastį ir tradicines vertybes?

Suprantama, kad šiuolaikinei moderniai valdžiai, vykdančiai etnopolitiką, netinka tie iššūkiai, kurie buvo prieš dešimtmetį. Politinės problemos keitėsi istoriškai, „poreikio“ ir „galios pragmatikos“ sustiprėjo, atsiradus ir subrendus moderniai valstybei. Kuo racionalesnė darėsi politinė santvarka, tuo ryškiau iškilo šių įtampų problema.

Kalbant apie etnopolitiką reikia būtinai aptarti etninius reiškinius bei tautiškumo sampratą, nes, kaip minėta, šie reiškiniai tiesiogiai veikia etnopolitikos gyvybingumą.

Su etniniais reiškiniais ir procesais susiduria tiek istorikai, tiek sociologai, tiek politologai, tad privalome išsiaiškinti, kas yra etniškumas. N. Statkus etniškumą apibrėžia taip:

- etniškumas kaip priklausomybės etninei grupei jausmas;
- etniškumas kaip savybių visuma, kuri apibūdina etninę grupę;
- etniškumas kaip kolektyvinė tapatybė, besiremianti tariamos bendros kilmės, giminytės suvokimu, kultūrinėmis ir morfofiziologinėmis charakteristikomis (Statkus 2003).

Kadangi antrasis apibrėžimas yra tautologiškas, o pirmoji reikšmė neturi realaus referento, nes etniškumas kaip jausmas niekuo nesiskiria nuo kito kolektyvinės priklausomybės jausmo, trečioji reikšmė būtų priimtinausia. Etniškumas yra vienas žmonijos genealoginių kolektyvinių tapatybių tipų, kurį sudaro kultūriniai požymiai, nurodantys bendrą tam tikros grupės žmonių kilmę.

Tad žmonių grupes arba kolektyvus, kurių nariai tiki bendra kilme ir giminyste, skiria save nuo kitų panašių grupių pagal kultūrinius ir (ar) fizinius bruožus ir dažniau tuokiasi tarpusavyje negu su kitų grupių nariais, būtų galima vadinti etninėmis grupėmis arba etnosais.

A. D. Smithas (1986) skiria šešis pagrindinius etninių bendrijų bruožus. Būtų galima tarti, kad etninių bendrijų nariams būdingų bruožų kaita parodo etninį kitimą, t. y. etninį procesą. Etninių procesų indikatoriai būtų pagrindinių etnoso charakteristikų: 1) bendro savivardžio, 2) bendros kilmės mito, 3) istorinių atsiminimų, 4) asociacijos su bendra istorine teritorija – tėvyne, 5) vienos ar kelių etnosų skiriančių kultūrinių charakteristikų, 6) grupinio solidarumo jausmo, 7) endogaminių santuokų procento kitimas (Smith 1986).

Studijuodami etniškai heterogeniškų valstybių politiką autoriai dažnai vartoja etnopolitikos terminą, kuriuo apibūdinama bet kuri etninių grupių sąveika politinėje sistemoje. Etnopolitiką reikėtų skirti nuo etninės politikos, kuri labiau suprantama kaip valstybės politinis kursas (ideologinių, teisinių, politinių, ekonominių priemonių rinkinys) jos teritorijoje esančių etninių grupių atžvilgiu.

D. M. Mayers (2000: 680) etniškumą apibrėžia kaip „žmogaus socialinės tapatybės aspektą ir kaip bendrą protėvių ir kultūrinio paveldo turėjimą“. Kultūrą ir etniškumą, pabrėžia autorius, kartais sunku, tačiau įmanoma atskirti.

Primordialistais vadinami socialinių mokslų atstovai teigia, kad etninė tapatybė yra fundamentali individų savęs suvokimo dalis, susijusi su „pirmykštėmis“ giminytės ir bendros kilmės emocijomis, – teigia N. Statkus (2003).

E. Shilsas, C. Geertzas, H. Isaacsas ir D. Horowitzas (Statkus 2003) savo veikaluose ne tiek aiškina etniškumą, kiek aprašo šį reiškinį. Iš esmės jie apibendrina stebėtus įvykius ir istorinius faktus (stokojama nuodugnesnės analizės). Ir nors šie mokslininkai nebuvo pirmieji, bandę atsakyti į klausimą, kodėl egzistuoja etninis žmonijos pasidalijimas, būtent jie pradėjo etnines studijas kaip savarankišką dalyką.

E. Shilso ir C. Geertzo (Statkus 2003) atsakas buvo paprastas – etniniai ryšiai yra savarankiškas sociumo tipas, kurio nereikia tapatinti nei su klasine, nei su pilietine priklausomybe. D. Horowitzas apibrėžia etniškumą kaip išplėstinę giminystę. Tiek giminės, tiek etnoso nariu yra gimstama. Todėl etninę grupę jis prilygina didelei giminei, nes abiejų grupių narius sieja bendros kilmės suvokimas.

Etniškumas susijęs su konkrečios visuomenės žmonių kultūros praktika ir pasaulėžiūromis. Atskirti etnines grupes gali padėti įvairios savybės, ypač kalba, istorija ar protėviai, religija, apranga (Giddens 2001). Etniškumas gali suteikti svarbią tęstinumo sąsają su praeitimi, o jo gyvybingumą dažnai palaiko praktikuojamos kultūros tradicijos.

Etniškumas yra kultūrinis, socialinis, psichologinis ir genetinis reiškinys (Statkus 2003). Todėl galima kultūralistinių ir natūralistinių etniškumo teorijų priešstatos įveika bei intencionalaus, funkcinio ir priežastinio etniškumo aiškinimo būdų sąsaja. Pastaruoju metu terminas „etninis“ dažnai vartojamas įvairiai, tad kyla pavojus, kad vienos visuomenės dalys bus etninės, kitos ne. Tačiau A. Giddensas teigia, kad etniškumo požymis būdingas visiems visuomenės nariams, o ne vien jos segmentams (Giddens 2001: 239). Klaidinga teigti, kad etniškumas dažniausiai taikomas tik etninėms mažumoms. Kiekvienas priklausome kokiam nors etninei grupei, kuri turi savo interesus – pirmiausia etninės grupės išlikimas ir jai būdingų bruožų perdavimas ateinančioms kartoms.

ETNOPOLITIKA KAIP TAUTINIO TAPATUMO IŠRAIŠKA

Šiuolaikinį (modernųjį) tautiškumą ir tautinį judėjimą reikėtų aiškinti kaip žmogaus ir kaip sociumo identiteto atsparos taško perkėlimą iš tradicijomis, papročiais, istorine mitologizuota atmintimi susaistytos kultūros (etnokultūros) į tą kultūrą, kuri formuojasi veikiami kaitos, socialinio dinamizmo, t. y. susijusi su urbanizuotu gyvenimu ir supermoderniomis technologijomis grindžiama gamyba, visuotiniu švietimu ir komunikacijomis, supranacionalinių (virštautinių) struktūrų ir apskritai su nenuginčytina virtualiosios tikrovės plėtra. Pasak R. Grigo, etninis tautiškumas slenka pilietinio tautiškumo link, tačiau ir naujoji kultūra išsaugo lokalumo bruožus, yra tebemaitinama tautos istoriniu kultūriniu paveldu ir patirtimi. Aptarėme, kad šiuolaikinės visuomenės yra pliuralistinės, tad galime kelti klausimą, kiek tautybė arba etninė priklausomybė yra svarbi individui ir kaip ji išsprendžia tautinio tapatumo problemą. Gana akivaizdu, kad etninės tapatybės klausimo sprendimas priklauso tik nuo asmens nuostatų. Juk daugelis mūsų tautiečių vadovaujasi ekonominiais interesais, kurie yra vienas pagrindinių skatinančių veiksnių vykti kitur. „Akivaizdu taip pat, kad mūsų dienos pasaulis evoliucionuoja ne itin palankia tautos, kaip savitumu (partikuliarumu) išsiskiriančios bendruomenės, egzistencijos linkme. Etnokultūrinį, etnopsichologinį savitumą tirpdo ir moderniosios technologijos, ir vartojimo kultas, ant pjedestalo iškėlęs materialius bei juslinius žmogaus poreikius, ir fundamentalaus kapitalizmo įsiūbuota aistra pinigams, ir visuotinis jų diktatas. Vis labiau savo pozicijas įtvirtina modulinė kultūra, kintamumas, fragmentiškumas; vis mažiau vietos lieka tradicinėms, pastovioms ir egzistencinę prasmę žmogaus gyvenimui teikiančioms vertybėms. Kartu su vis labiau ryškėjančia pasauline visuomene bei civilizacija formuojasi žmogaus, kaip pasaulio piliečio, savimonė, kuri išstumia

tautinę savimonę (ypač jeigu tas žmogus gyvena dar ir išklibintos, nusilpusios kultūros erdvėje)“ (Grigas 2001: 16).

Etnopolitika negali būti atskirta nuo tautiškumo ir tautos. Panagrinėsime tautos, valstybės, nacijos santykius ir apibrėžimus. Valstybės piliečių visuma sudaro tą žmonių bendruomenę – valstybės tautą, – kurios pagrindu gali gyvuoti valstybė. Reikia įsidėmėti termino „valstybės tauta“ vartojimą ir nepainioti jo su terminu „tauta“, kuris žymi tam tikrą etninę-kultūrinę bendruomenę. Į šitą skirtumą anuomet atkreipė dėmesį žymus tarpukario Lietuvos teisininkas M. Romeris, kuris savo valstybės problemoms skirtame veikalė vartojo abi tautos sampratas.

Valstybės piliečių bendruomenę, t. y. valstybės tautą, jis vadina tauta-*populus*, o etninę-kultūrinę žmonių, kuriuos sieja bent keletas šių požymių, t. y. bendra kalba, bendra religija, bendra istorinė praeitis, daugiau ar mažiau aiškus teritorinis apsigyvenimo centras, bendruomene-tauta-*natio*. Tauta-*populus* yra tik politinis valstybės piliečių junginys ir, kitaip negu tauta-*natio*, gali egzistuoti tik tol, kol egzistuoja valstybė. Jeigu valstybė suyra arba ją pasidaliuja gretimos valstybės, tai ir jos tauta-*populus* suyra, išsiskirsto ir įsilieja į kitų valstybių tautas-*populus*. M. Romerio nuomone, tauta-*natio* pasižymi tuo, kad nebūtinai sutampa su valstybe ir gali egzistuoti tiek valstybėje, tiek visai be valstybės. Nors valstybės egzistavimo pagrindas yra jos piliečiai, t. y. tauta-*populus*, bet ir tautų-*natio* egzistavimas visais laikais buvo svarbus politinis veiksnys. Tauta-*natio* neretai tampa ta bendruomene, kurios pagrindu pradeda kurtis valstybė ir, aišku, formotis tauta-*populus*. Kai kuriais atvejais tauta-*natio* ir tauta-*populus* sutampa. Tačiau tai labai retas reiškinys, nes tikrovėje net ir gryniausioje vienatautėje valstybėje galima aptikti kitų tautų-*natio* atstovų bendrijų, tautinių mažumų ar imigrantų, kurie, būdami tos valstybės piliečiai, yra jos tautos-*populus* dalis (Romeris 1995: 1–8).

A. Maceina (1990) savo raštuose taip pat apibrėžia, kas yra tauta ir valstybė bei kuo šie terminai skiriasi. Pasak filosofo, „tauta gali būti valstybėje ir tauta gali būti valstybė. Pirmuoju atveju ji yra tam tikro suvereninio politinio vieneto dalis, antruoju – ji pati yra suvereninis politinis vienetas. Pirmuoju atveju valstybė jai yra „išviršinis“ ir todėl svetimas dalykas, antruoju – valstybė-tauta išauga iš vidaus ir todėl tampa sava valstybe. Kaip tauta santykiuoja ir turi santykiuoti su svetima valstybe – tai sociologų dalykas. [...] Tauta esti ir prieš susikuriant valstybei“ (Maceina 1990: 84).

Savaime suprantama, kad tautos nedera tapatinti su valstybe. Valstybė – tautos savioorganizacijos, saviteigos būdas. Ji yra tautiškumo saugotoja. Valstybė gali būti kaip normali tautos lūkesčius, jos ypatybes ir šiuolaikinės civilizacijos reikalavimus atitinkanti forma (Grigas 2001: 22). Beje, autorius pažymi, kad yra atotrūkis tarp tautos ir valstybės, tą atotrūkį palaiko ir integracija į ES.

Knygoje „Tautos likimas“ R. Grigas (1995: 286) rašo: „Tauta – tai natūrali, unikali evoliucijos iškelta socialinė gyvybės ir kultūros plėtojimo forma, būdas. Išnykstant, žūstant ar mirdint tautai, nuskursta visas likęs socialinis pasaulis. Nepalankios tautai egzistencijos sąlygos, lygiai kaip ir jos kultūrinės brandos neadekvatumas civilizacijai, vienodai gali pakenkti ne tik pačiai tautai, bet ir pasauliui“.

W. Lamentowicz (1998: 28) pabrėžia, kad yra tautų, daug šimtmečių neturėjusių savo valstybės. Valstybė nėra būtina sąlyga, kad plėtotųsi ar išliktų tautos ryšiai. Valstybė nėra tautos kūrėja ir vienintelis jos egzistavimo laidas, tačiau ypatingas valstybės vaidmuo tautų raidos procesuose nekelia abejonių. Nuosekli ir visapusiška tautinės kultūros raida suveronioje valstybėje yra neabejotinai sklandesnė net tada, kai ją valdo elitinės grupės, saugančios savo privilegijas.

Remdamiesi minėtų autorių mintimis, galime teigti, jog valstybė ir tauta – tai ne tik sinonimai. Tauta paprastai susidaro prieš susikuriant valstybei.

Lokalinė valdžia, vykdydama etnopolitiką, turi užtikrinti tautos egzistenciją arba, kaip teigia prof. R. Grigas, numatyti tautos egzistencijos tikslus, arba „jos išlikimas kultūros bei civilizuotumo požiūriais visavertis evoliucionavimas“.

Remiantis R. Grigo mintimi, tik išmintinga, darni asmenybės (individo) ir valstybės (bendrijos) sąveika – vienintelis priimtinas kelias, leidžiantis sustiprinti visumines etnosociumo galias. Šiuo reikalavimu ir grindžiamas pagrindinis tikslas, t. y. tautos išlikimas ir pilnavertės socialinės evoliucijos siekimas, skaidymas į dalinius socialinius tikslus – tautos ir jos valstybės socialinės raidos kryptis. R. Grigas ypač akcentuoja:

- gamybos organizavimo bei ekonominius tikslus, susijusius su žmonių darbine-profesine veikla ir materialinėmis gyvenimo bei komunikacijų sąlygomis;
- dvasinės kultūros ugdymo tikslus, susijusius su žmonių saviukla (psichologine savi-reguliacija, psichine sveikata), idėjiškumu ir transcendentišku pradais;
- socialinės dorovės bei darnos tikslus, susijusius su žmonių bendravimo bei sąveikos moraliniais reikalavimais ir normomis;
- socialinio teisingumo tikslus, susijusius su visų žmonių gerovės sąlygomis ir teisiniu tarpusavio santykių reguliavimu;
- intelektualinės raidos tikslus, susijusius su tautos švietimo, kultūros bei mokslo (intelektualinio potencialo) plėtojimu;
- valstybinio gyvenimo raidos tikslus, susijusius su tautos gyvenimo liberalizavimu, pilietinės demokratijos sąmonės bei kultūros plėtote, valstybinių įstaigų darbo formų bei turinio plėtote;
- gyventojų populiacijos tikslus, susijusius su tautos bei kitų valstybėje esančių tautinių mažumų demografinių procesų reguliavimu, šeimos stiprinimu, žmonių sveikatinimo bei ilgaamžiškumo plėtote;
- etnokultūrinio (tautinio) savitumo, tautinės sąmonės saugojimo bei plėtojimo tikslus, susijusius su geresniu žmogaus bendruomenės, etninės grupės prigimtinių socialinės raidos galių realizavimu;
- planetarinės žmonių sąmonės plėtojimo tikslus, susijusius su būtinybe save suvokti kartu su bendros pasaulio kultūros ir jos likimo kontekstu, su būtinybe dalytis atsakomybe už pasaulio likimą;
- ekologinės kultūros ugdymo ir plėtojimo tikslus, susijusius su žmogaus gyvenimui sveikos fizinės-gamtinės aplinkos, taip pat gamtos degeneracinių jėgų išsaugojimu (Grigas1995: 291–292).

Nacionalinė valdžia, vykdydama politiką, turi laikytis holistinės pozicijos, išsaugoti tolygią tautos socialinę evoliuciją, tolygiai plėtoti visas kryptis-tikslus. Būtent čia valdžia gali ieškoti atsako, kaip tautai išlikti, kaip jungtis su bendra pasaulio civilizacija, kaip sukurti geidžiamą tautos gerovę. Valstybė, pabrėždama bendruomeninę tautos gyvenseną, kartu tarnauja žmogui kaip asmenybei, jo kūrybinių galių plėtotei, o per asmenybes – tautos galių plėtotei. Valdžia, vykdydama etnopolitiką, turi atsižvelgti ir į tautos demografinių santykių bei procesų įtampų laukus, kuriuos yra aprašęs R. Grigas (Grigas 2001: 154–171).

Ne vien kiekybinė populiacija lemia tautos likimą, tačiau ji yra ganėtinai svarbi. Žinoma, maža, tačiau aukštos kultūros, išlavinto intelekto ir gerai organizuota tauta, pasinaudodama moderniuoju valstybingumu bei sistemingai siekianti puoselėti savo etniškumą, tradicijas, gali tikėtis ateities ir deramos vietos pasaulio tautų bendrijoje bei civilizacijoje.

IŠVADOS

Etniškumas yra specifinės kultūrinės praktikos, elgsenos būdai ir pasaulėžiūros, kurios tam tikrą individų bendruomenę išskiria iš kitų panašių bendruomenių. Tokia bendruomenė vadinama etnine (tautine) bendrija. Etnines grupes galima išskirti pagal daugybę požymių, tačiau pagrindiniai jų yra kalba, istorija, bendri protėviai, religija, apranga, papročiai ar tradicijos. Etninės charakteristikos nėra duotybė.

Esminė nacionalinių valstybių problema yra tai, kad pasaulyje nėra nei vienos valstybės, kuri valdytų tik vieną etninę bendriją. Kiekvienoje nacionalinėje valstybėje yra daugiau ar mažiau etninių grupių, kurių santykiai įvairiausi. Valstybė arba visuomenė, kurią sudaro kelios etninės bendrijos, yra vadinama pliuralistine. Visos modernios visuomenės yra pliuralistinės visuomenės ir jose dažnai iškyla tautinių (etninių) mažumų problemų. Dažniausiai reikšmingiausiomis bendrijomis laikomos tos, kurių kultūros pagrindu susiformavo valstybė.

Paprastai daugelis autorių, studijuodami etniškai heterogeniškų valstybių politiką, vartoja etnopolitikos terminą, kuriuo apibūdinama bet kuri etninių grupių sąveika politinėje sistemoje. Etnopolitiką reikėtų skirti nuo etninės politikos, kuri suprantama kaip valstybės politinis kursas (ideologinių, teisinių, politinių, ekonominių priemonių rinkinys) jos teritorijoje esančių etninių grupių atžvilgiu.

Etnopolitika negali būti atskirta nuo tautiškumo ir tautos. Savaiame suprantama, kad tautos nedera tapatinti su valstybe. Valstybė – tautos saviorganizacijos, saviteigos būdas. Ji yra tautiškumo saugotoja. Valstybė gali būti kaip normali tautos lūkesčius, jos ypatybes ir šiuolaikinės civilizacijos reikalavimus atitinkanti forma.

Demokratiškėjant pasauliui ir jo saitams kyla vis didesnė vidinė grėsmė. Išskirtinę reikšmę tautos pripažinimui bei įsitvirtinimui turi ir pačios tautos bei aplinkinio pasaulio ekonominiai, politiniai interesai, jų suderinamumas. Demokratijos sąlygomis ir integruojantis valstybėms suderinamumo problema sprendžiama lengviau.

Tauta, jos valstybė – labai sudėtingas socialinis organizmas. Valstybė, vykdydama tinkamą etnopolitiką, kuri atstovauja tautos interesams, pabrėždama ir puoselėdama jos bendruomenių sugyvenimo būdą kartu tarnauja žmogui, kaip asmenybei, paremdama jo kūrybinių galių plėtotę, o per asmenybes – ir bendrųjų socioetnosistemos galių plėtotę.

Gauta 2008 03 10
Priimta 2008 03 26

Literatūra

1. Grigas, R. 1995. *Tautos likimas*. Vilnius.
2. Grigas, R. 2001. *Tautinė savivoka*. Vilnius.
3. Giddens, A. 2001. *Sociologija*. Vilnius.
4. Lamentowicz, W. 1998. *Šių laikų valstybė*. Vilnius.
5. Maceina, A. 1990. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas.
6. Mayers, D. G. 2000. *Psichologija*. Vilnius.
7. Norkus, Z. 2003. *Max Weber ir racionalus pasirinkimas*. Vilnius.
8. Riomeris, M. 1995. *Valstybė*. Vilnius. T. 1.
9. Statkus, N. 2003. *Etniškumas ir nacionalizmas*. Vilnius.
10. Smith, A. D. 1986. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.

KĘSTUTIS TRAKŠELYS

Ethnopolitics and the related factors

Summary

Objective: to analyse ethnic policy as a phenomenon and the factors that influence its purposefulness and independence.

Nowadays in our modern life ethnic policy has become very urgent. Various world-wide processes and relationships are global. Integration into the EU influences ethnic policy. As a result, each country tries to save its ethnic identity and traditions. Ethnic policy could not be separated from the nation. But we have to find the differences between ethnic policy and ethnic politics, which is better known as a state's politics towards ethnic groups in its territory. Ethnic policy is an interaction of ethnic groups in a political system. Nation, its state is an entity as well. It is a very complicated, social entity. The state, which prosecutes a proper ethnic policy and rejects the interests of the nation, fosters its community's relationships. Moreover, it serves man, supports his personality and expands his creative works.

Key words: ethnicity, ethnopolitics, nationalism, nation